

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. НА ГОДИНУ, 82 НА ПО ГОДИНЕ.

ГОДИНА

БРОЈ

6
1 8 6 9

ВОЈИН

6
20. Фебруара.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Мисли о изменама у новој тактици. — Здравље у војсци. —
Пешачки топ картечун Свршетак. — Новине и ситнине. —

Мисли о изменама у новој тактици.

НАПИСАО

К

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ

Капетан Љ. Ивановић.

I.

Време је донело много измена у ратној вештини. Старогрчка фаланга, у своје време најбољи тактички строј за борбу, уступила је место римском легијону, строју, који сигурније вођаше победи. Фаланга, подобна „свињској глави,“ строју северних народа, и као овај опредељен да својом шиљкастом формом пробије и раздвоји редове непријатељске, Фаланга дакле при свој својој масивности и чврстоћи беше на бојном пољу начета и упропашћена легијоном, кога строј беше много тањи. Међутим и легијон имађаше приличну дубину, почем се стро-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јаше у три линије а шахматно. *) Главна снага легијона беше у његовој већој подвижности, у систематичком устројству његових поделења од којих свако имађаше свој сопствени кадар, и напоследку у добром изображењу војника у руковању са оружјем. Све ове прилике, улише војсци римској велико поуздање да јој ништа немогаше против стати.

Легијон се бораше још и противу гомила варварских које му наравно немогаше одолети. Ова надмоћност римске пешадије трајала је дотле, докле народ римски сачува своју снагу у сваком смислу; али чим му ове нестаде, легијон немогаде Рим да спасе.

Епоха сеобе народа не даје нам никаквог особитог тактичког строја за борбу. Сваки се народ борио онда по своје начину кога је из својих обичаја црпео.

За времена феудалности средњег века, главну улогу имађаше коњица, железом покривена и копљем наоружана. Пешадије тада беше мало, и од мале важности, па и после изналаска барута, сигурно због несавршенства ватреног оружја.

Међутим, с изналаском барута поче се пешадија полако развијати. Посташе чете наоружане са аркебузама (пушкама великог калибра) али главна маса пешадије и сада излазаше на бојно поље у густом дубоком строју а наоружана копљем и мачем. Строј овај неоткриваше ништа што би показало намеру да се по нужди промени и тањим

*) Легијон римски дењаше се на 10 кохората, а свака кохорта на 3 манипуре. Људи прве линије у манипулама зваху се хастати људи друге принципи а треће тријари.

начини. Ова потреба престројења у осталом небијаше ни нуждна при свем том, што у борби беше и артиљерије, али у врло малом броју па и гађање јој беше врло хрђаво.

Са Густавом Адолфом, који у тридесето-годишњем рату даде јаку организацију Артиљерији, показа се крајна потреба да се пешадија строји у тање стројеве, те да од ватре артиљеријске што мање трпи. Крвави пораз Тилијев показа, да је с' дубоким и густим масама пешадије немогуће победити. Стрељци шведски, постављени у интервалима својих коњичких дивизија, својом изненадном ватром одбише насртаје Папенхасијмових кирара. Тада се у свој својој светлости показа ово: да бојна надмашност нечини све, па и ако је неко ново ратно оружје употребљено, и да победа стоји поглавито до доброг тактичког строја који новом оружју одговара а с овим заједно до способности вођа, дисциплине и отважности трупе.

Поступачно ватрено се оружје доћериваше. Коњица важећа јошт као прва, употреби и сама ватрено оружје и служаше се у рату или пиштољем или мускетом. Копље у пешадије замени се свуда пушком а ручне гранате изазваше установу гранатира.

У 18 столећу движења пешадије посташе јошт бржа, јер се строј њен све више и више од дубоке масе удаљаваше. Почем се сва пешадија наоружа пушкама мора се тражити строј, који ће пуцању најмање сметати. Отуда, а и због великог умножења топова, и њеног тачнијег гађања, узе се под Фридрихом великим линија као најбољи тактички строј. Спорост у движењу као и у ватри пешадије,

велика предузвљивост способних вођа коњице, учинише, да ово оружје, сачува још своје надмоћије над пешадијом и више пута исход борбе реши коњица својим добрим маневровањем.

Овако траја до велике вранцуске револуције. Дотле сам за себе пешак немађаше окретности у движењу и радњи, почем се никад овоме и неучаше а дугачке линије врло тешко могаху маневровати. Емиграција и Гилотина одузе војсци вранцуској знатан број официра, тако да кадра скоро нестане кои би изучили грдне масе војника, што морадоше притрчати, до бране отачаство од коалиције. Сваки војник увиде, да мора сам судити, и сам собом тако роћи управљати. Отуд се роди борба „јединачка или у гомилицама, одкуд постанак „стрељачког строја.“*) Људи позвани да управљају овим неизученим масама, да би победили, напрезаше се, до Хероизма, па и опет често беху приморани да одступају а одступање по кад кад пређе и у бегање. Борба наскоро научи својевољце вранцуске да буду мирнији и послушнији у рукама својих вођа, тако да ови после непрекидне али срећне борбе дочекаше да воде вранцузе само победи. Него, што се ове с почетка неуређене масе вранцуза за време рата већ устројише, и победоносне посташе, главан је узрор с' једне стране **тромост** противничка, који по старом калупу тактичком радише, а с' друге стране што се у редовима њеним налазаше остатака старе краљевско-вранцуске војске.

Стрељачки строј поче се употребљивати у борби али густе дубоке колоне опет осташе. Напади се у

*) Разуме се у смислу редовне војске. Ур.

WWW.UNILIB.R
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

овом строју чинише при свем том што ватра из топова ужасно рушаше редове ових дубоких стројева али дејство ово беше тек на кратком одстојању сигурно, те немогаше јошт заранијепоколебати кураж у војнику. те овај опојен борбом трчаше са свом разјареношћу против непријатеља. Колона (дубоки строј) беше такође удесна да се у њу могу увући рекруги послати из депова услед губитака борбом узроковани; овај строј незахтеваше потпуно војничко васпитање, јер младоме војнику у овоме строју требаше да следује старим у борби очеличеним друговима, кои се у редовима колоне налазише.

Наполеон I учини артилерију подвижном, и постави је у стање да маневрама коњице може следовати и њу ватром својом потпомагати. По овоме Наполеон могаше по потреби да брзо скупи на известној тачци грдну масу овога оружја: овим начином и преправљаше он обично нападе пешадијским колонама. Међутим слабо дејство артилерије на известном одстојању остави и надаље коњици важну улогу у рату.

Исто као и пешадија, и коњица нападаше у густом дубоком строју; само најспособнији ђенерали француски нападаше разширеним фронтом (танак и дугачак строј „*marsh en tiraille.*“)

Изванредним успесима Наполеоновим, беху најглавнији узроци ови: што овај велики вођ зачуди свет са својим преко обичним брзим маневровањем затим, умедијаше да нападне с великом силом непријатеља на известној тачки гди му се овај ненадаше те тако учини да војска француска при

WWW.UNILIB.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свем том, што често бијаше слабија, поста бројно надмоћнија непријатељској тамо, где се судба решаваше.

Дуго време, по наполеонским ратовима у миру проведено, унапреди ратну науку, с тим што се нека начела на искуству основана искупише и употребише: маневровање поста много брже, и ако у границама екзирцирног батаљонског правила; поче се употребљавати час колона час разврнути строј, подупрт више или мање стрељачким стројем; задржа се, за користне случаје, и строј густе и дубоки од више батаљона, као и скупљање на једној тачки артиљерије.

За ово време заменише се кременаче пушкама на капсу, што без сваке сумње учини да гађање постане тачније и редовније.

Наравно је, да дуготрајан мир, прекидан само овде онде мањим кратким ратним догађајем, отвори места и известној педантерији, и учини, те људи војног реда оставише у неколико практичну страну науке о борби, и тражише да војску уче парадним маневрама, истина врло лепим за очи, али потпуно излишним, ако не и штетним за борбу. Срећом, борба француза у Алжиру и нов систем пруски учинише, те се дух војни поведе више за практичном страном ратне вештине: даде се већа важност расутом строју, који заузео своје достојно место у тактичним правилима баталијона. Свуда се трудише да војника обуче већој гинкности, и подвижности; да му се његово ја развије, те да сваки ред у фронту баталијона буде способан за стрељачку (јединачну) борбу.

Овако стаће беше, наравно више или мање у овој или оној држави развијено, и свуда се трудише да што већу брзину у маневровању постигну, а жлебан топ, измишљен Наполеоном III. изазва тактичаре на тако рећи, ново поље рада. Оружије ово бије на таквом одстојању, на коме се беше пређе у потпуној сигурности од непријатељске топовске ватре; и баш ако му дејство, на том великом одстојању и није Бог зна како смртоносно, опет је здраво деморализујуће. Резерва скупљена иза линија није од овог новог оружја на миру, тако да пре него што ступи у борбу, у полак је поништена, и неможе да одговори ономе своме тактичком позиву, по коме је она морално и материјално сачувана снага одређена, да у одсудном часу ступи у борбу и реши је. Коњицу туче ово оружје пре, него што и почне своје нападе, и тако ју често у неред доводи, да нападе неможе ни да изврши. Најпосле равна артилерија и њена послуга у борби са жлебном просто је нишан овој последњој.

У почетку тражише, да употребе жлебну артилерију на свима тачкама бојишта, зато, што се хтеде користити њоме за сваку тачку, која беше назначена да се нападне. Отуд незгода, да се немаше у руци довољно артилерије, те да се може жестоко тући положај непријатељев, за који се главни напад спремаше; осим тога пешадија продужи да колоном напада, те беше изложена великим губитцима зато, што непријатељ небеше, поколебан у упорној својој одбрани, великом концентричном артилеријском ватром.

С увођењем жлебне артилерије одпоче се мислити и на наоружење пешадије; једни мислише, да је систем озго пунећи се бољи, други даваше првенства пушкама са дна. Ватра жлебних пушака обичних, што се озго пуне, није поколебала много старих идеја, као што то жлебан топ учини, јер с' једне стране беше тешко обучити војника да оцењује непрестано мењајућа се одстојања, а с' друге научити га брзом пуњењу и пуцању. Тек ове најновије пушке, које здраво велики степен брзине у пуцању достигоше, изазваше нуждне значајне промене.

Прве војске које шипку заменише пунењем са дна беху Норвешка и Пруска. Тешкоћа и скупоћа претварања старих пушака на овај нов систем, велики трошкови који би се морали учинити за набавку или израду сасвим нових, као и то што јошт нови систем небеше довољно испитан, нарочито у озбиљној борби, све ово учини, те се у многим државама увођење нових пушака задоцнило. С друге стране многи мислише да ће наоружање пешадије озадњачама узроковати грдну а у исто време бесплатну потрошицу муниције, што оправдаваше једно због брзог пунења и пуцања а друго што војник распаљен борбом неће нимало на дејство свога оружја пазити него ће само једно за другим пуцати.

Рат дански даде прилику те се на нови систем пушака озадњача обрати већа пажња; него по начину, којим се овај рат вођаше, оценише озадњачу више с гледишта моралног уплива њеног дејства на противника, него ли с гледишта њене разаравајуће силе. У рату овом невидоше се го-

деме и густе масе у борби, почем се Данци само бранише и војске своје држаше или у обкопима или позади утврђених линија гди више од жлебне артилерије него ли од пушке новог система трпише. У неколико прилика, борише се и на отвореном пољу, па и опет данске трупе мало трпеше зато што се стројише у танке и протегнуте линије. Него при свем том може се потврдити да су Прајзи, озадњачама наоружани могли и најмањи заклон употребити, јер могаху пунити своје оружије у сваком положају па и лежећи, те тако и при пунењу остати сакривени оку непријатељском, Данци пак при пунењу откриваху се и ватри противничкој беху изложени. Из свега овог изађе да је озадњача добра пушка, али да је важност због брзине пунења и пуцања, што је њено главно преимућство, у пракци тек у другом реду. (Наставиће се.)

Здравље у војсци.

У сва времена војводе су се удивљавале великим губитцима људи, који подлегосе не оружју непријатељском, већ просто болести. У ратној исто рији прошлих времена нема скоро никаких, или само непотпуних извештаја о броју болешћу попада лих жртава, а никад се не изостављају бројеви рањених и погинулих. Тек у новије доба почела се бележити статистика болних и умрлих у рату, и они су увек тако големи, да све више и више у очи падају, и почиње се размишљавати, би ли се томе некако на пут стати могло.

WWW.UNILIBRS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Француска је војска за време кримска рата од својих 309.268 људи имала у болницама 200.000, од којих само 50.000 рањених. Инглеска је послала свега 82,901 војника на Русију; од њих су се многи по 2 и више пута разбољевали, тако да је за 2 године било 218.952 болна случаја, од чега је 11% било рањених и 89% болестних. Број умрлих био је тако велик (16,010) да би на тај начин за 6¹/₂ месеци сва инглеска војска помрла.

У талијанском рату имала је француска 200.000 војске, и од тих имала је 112,476 у болници, дакле 56% а број рањених ни је био већи него 13,474

Даска војска имађаше у 1864 години 31.575 болесника (не рањеника); пруска војска у истом рату 26,717 болестника осим рањеника.

године 1866 изгубила је пруска војска 4450 које погинулих које од рана умрлих, а међутим од других болести умрло је 6.427, и то у рату од неколико недеља.

Ово су све негативни докази погрешака, које су тада чињене против хигијене.

А ево и позитивних доказа, како је добро било, кад се на здравље људи у пољу боље пазило.

Инглеска војска у Криму, као што горе виде-смо, пошла је да сва помре, и власт брже боље изда некоје наредбе што се тиче чувања здравља, и послемак бејаше спасоносан.

У рату северно Америчком у почетку бејаше умрлост 16%, но пала је после на 6 па и 4.4%, а то је број куд и камо мањи, него што је у Европским војскама у мирно време. Но за ово има се благодарити и правилима, која су одмах у почетку

војне од тако названог лекарског одбора издата, и околности, што су главни основи здравља и неге код војске одомаћена.

У самој ствари, ова брига о здрављу и није ствар војничких лекара, јер она у највише погледа не спада у круг лекаров, већ у круг официра. Означити рану, одело, терет који се носи, Маршеве, распоред за таборе и т. д. нестоји увек до лекара, и мора их официр да одређује. Па не само официри, него и војаци треба да штогод о чувању здравља знају; јер нигде тако често, као баш код њих бива жалостних последица од непажње и лакоумља односно чувања здравља.

Паметна поука од ове руке неби само користила војсци, него би се то раширило лагано и по целом народу.

У Инглеској у последње време обраћена је особита пажња на то. Тамо има, а и у Француској, професура хигијене у школама болничарским. Па је то заведено и у Швајцарској. Но треба поћи један корак даље:

Ваља у програму наших војничких школа додати, да се предаје и војничка хигијена.*)

Allg. Schweiz. Milit. Ztng,

Пешачки топ — картечун.

(Свршетак.)

Картечуни просицљу само картечну или шрапнелску ватру. Картечи Гетлинова топа могу на малој даљини да замену 2 или 3 обична топа; но

*), Ово нек важи и као реч нама за нас. Ур.

исти тај топ на великој даљини изостаје пза очекивања. На име, неможе се изнаћи никоји начин, да се дејство метка, као што је то код шрапнела, узазна, па се правац топа исправи. Но и опет картечун над шрапленском ватром има ту превагу, што дејство шрапнела стоји до тачног темпирања, и топ мора после сваког пуцања да се доведе напред и наново управи, што у опасним приликама може да јако штети, — а картечун како се једанпут управи, тако остаје доклегод на један предмет пуца.

При одбрани теснаца, уопште тамо, где непријатељске јуришне колоне из каква добра положаја ваља да одбијемо, а даљина за пуцање позната је ту ће картечуну наравно боље да отаљају, него обични топови. Али таке прилике у пољским ратовима само су поједине, и биваћеју све ређе, јер ће се сваки уклањати од тога, да напада на добро утврђена места. Остаје дакле питање, да ли би се исплаћивало, кад би поред обичних и простих топова вукли у војну још и скупе ове картечуне, који само у известним приликама добру услугу чине.

У осталом ако би се хтело, да се за бојну употребу и неколико картечуна набаве, онда би најбоље било дати их топовској резерви, одакле би се узимали и употребљавали тамо, где би нужна била упорна одбрана.

Због тога, што се картечуну врло слабо трзају и што издају врло мало дима, најбоље би их било употребљавати по казаматима; исто тако, — као што су и Америчани чинили, — добри су за чамце искрчне (који на обалу искрцавају), у чуновима, а

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нарочито у траншејама противу топовских шарата и против испада, и у свима тима приликама дали би велике преваге, јер се на врло малом простору употребити могу.

Ако би се хтело најпосле да учини неко сравање између Гетлиновог и Монтињовог картечуна, у опште између, ватре, безпрестајне и плотунске, — онда се мора претпоставити ватра безпрестајна, дакле картечун Гетлинов.

Према свему досад реченоме неможе дакле картечун да изазове никакав полет у начину борбе, теорија му бар неможе никакву велику будућност да обрече. Али за картечуном доћи ће нових изумеовина, топови и пушке могу се још да дотерују, а то су све прилике, које могу уздаће војске у њено оружје да поколеба. Питање је дакле, нема ли у војсци самој нечега, што би таква узнемиривања стишавало.

Ако се обазremo на напретке у оружју, онда нам се намеће мисао: да не ће бојеви крвавијим бивати, да не ће најпосле те ратне машине тако смртоносне бити да одважност, јунаштво, уметност и т. д. сасвим излишним постане, па да каквоћа и коликоћа тих машина сама собом пресуди победу у боју?

Из искуства знамо, да се војске недају сатрти до последњег човека, него подлегну чим изгубе надежду на победу. Што је дакле оружије смртоносније, то све брже долази онај тренутак, кад једна страна увиди, да свом противнику није дорасла, но с тим губитак немора бити већи, напротив, он се мора све више умањавати.

Што је краће дакле време, за које огњена борба доводи к решењу, то је све нуждније себи за тај тренутак повољних удеса прибавити, и онда излази, да немора она војска победити, која најбоље и најбрже пуца, него она која својим добрим оружјем најбоље маневровати уме. Онај дакле, кој свог противника тактички надмаша, те га опкољава, напада с бока и т. д. тај ће много пре к пресудном тренуту доћи, јер он своје користи помоћу доброг оружија живо приграбити може. Машинерије морају пре ил после да остану само мртве ствари, које тек у вештим рукама добијају цене. Сме се дакле казати. да са напретцима у оружној техници мора увек тражити се и више тактичке окретности код војске и да се оскудице у овоме много осетљивије вијају него пре, кад је храброст и дисциплина сама кадра била да накнади некоје невичности.

Данашњи пешак, кратко да говоримо, треба тако да се уме борити, да га непријатељ никако невиди, ал зато опет да му што већу штету чини. Ако може тако, онда нетреба да се плаши од никаквих паклених машина, што се проповедају. Но с тим није речено, да при добром тактичном изражању војске није нужно бринути се о техничким изналасцима. Треба их следовати, јер би поречно било, напустити сретства, која прекрасне послетке дају.

Ако се сад пита о средствима, да се војска способности, да се земљиштем, препонама и погрешкама непријатељским најбоље користи, онда нико недоуми: да ваља знати пуцати, те да се огњем

постигне намера наша; да треба дисциплине, те да се не само оделења, него и поједини борци по земљишту расути и опет по плану руководити могу; да је вуждна спретна организација и уде-сна правила те да се сваки брзи умишљај и извршити може. Но са свим овим својствима тек је војсци темељ ударен, да може у рату одговорити задаћи својој, ал се она и тактички извикавати мора, те да изврши задаћу своју.

Ова тактична извикавања треба војсци да даду оне свикнутости, која је кадра при свим борним од ношењима да оно чини што треба да чини.

Онда тек војска може се назвати вичном за рат, и онда неће бити држави скупо, да набавља и скупо оружије.

Oester. Milit. Ztshrft.

Новине и ситнине.

Изишле су у последње време ове књиге:

1. Gesundheits dienst im Krieg und Frieden. Ein Vademecum für Officiere. Von Karl Heintz Schaible. Wien 1868. W. Braumüller. Цена 20 гроша.
2. Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten von Dr. J. C. Bluntschli. Nördlingen 1868. C. H. Beck. Цена 60 гроша.
3. Gedanken über einige Kavaleristische Angelegenheiten von W. Seigmann. Laipzig 1868. C. F. Winter. Цена 18 гроша.
4. Die militaerischen Arbeiten im Felde. Tascheubuch mit 12. Zeichnungstafeln. Von. R. A. Muralt. Bern. Цена 15 гроша.

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

Одговори, Г. М. Трифуновићу капетану,
 Пријмљена је предлата за 1869.
 Г. П. Борисављевићу поручику, Пријм-
 љено 60 гр. за 1869.
 Г. В. Илићу среск. старешини, Пријмио
 сам 6 дук. за ваше уписнике, и благодарим
 вам на труду.

Мојмо Господу уписнике да похитају
 о предлатом.

5. Lehrbuch der Taktik aller drei Waffen, zum Gebrauch an Militair Schulen, von Carl Freiherr von Salis. Mit 3 Planen. Wien. Tendler & C. Цена 30 гроша.
6. Die Patronen der Rückladungsse- wehre. Ein Beitrag zur Hand Feuerwaffenlehre von A. Matthenheimer. Mit 2. lithogr. und kolorirten Kup- fer-Tafeln. Darmstadt und Leipzig 1868. Цена 8 гр.
7. Beiträge zur Militair-Hygiene im Kriege und im Frieden. Von Dr. A. Ochwalt. Berlin 1868.
- A. Hirschwald. Цена 36 гроша.
8. Die Grenzen der Staaten. Eine militä- rische-politische Unterhandlung von W. Rüstov. Zürich 1868. Fr. Schultness. Цена 8 гроша.
9. Die militairschule. Allgemeine Einleitung in das Studium der Kriegs-Wissenschaft. Von W. Rü- stow. Zürich 1868. Fr. Schultness. Цена 10 гроша.